

- Україні // А. Л. Баланда / Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 8. – С. 12–16.
3. Влада оцінила рівень тінізації української економіки у 40% // Ділова Україна [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ukrinform.biz/news/24936/>
4. Дегтяр І. М. Шляхи подолання тіньової економіки – забезпечення економічної безпеки країни / І. М. Дегтяр // Формування ринкових відносин. – 2010. – № 4. – С. 64–67.
5. Засанська О. В. Теоретичні основи боротьби з тіньовою економікою / О. В. Засанська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5. – С. 76–84.
6. Зеленецький В. Тіньова наука: гіпотези, факти, коментарі / В. Зеленецький // Персонал. – 2005. – № 6. – С. 80–87.
7. Латов Ю. В. Функции теневой экономики как институциональной подсистемы / Ю. В. Латов // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2006. – Т. 4, № 1. – С. 61–83.
8. Морозова Н. О. Метод измерения размера теневой экономики, образованной в результате введения налогов и субсидий: применение концепции излишков / Н. О. Морозова // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2009. – Т. 7, № 1. – С. 59–66.
9. Попович В. Поняття, структура та методи оцінки обсягів тіньової економіки в наукових розробках вітчизняних та західних вчених / В. Попович // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 3. – С. 75–77.
10. Предборський В. А. До питання генезу теорії тіньової економіки / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 3. – С. 17–21.
11. Приварникова І. Ю. Тіньова економіка України: причини, обсяги та шляхи їх зменшення / І. Ю. Приварникова, К. В. Степанюк // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 2. – С. 163–167.
12. Рутгайзер В. Теневая экономика в СССР: Обзор литературы и исследований / В. Рутгайзер // Свободная экономическая мысль. – 1991. – № 17. – С. 119–125.

Надійшла 17.02.2011

УДК 330.341 (477)

О. В. БРЕЖНЄВА-ЄРМОЛЕНКО

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

СУПЕРЕЧНОСТІ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ФОРМИ ПРОЯВУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено теоретичні аспекти виникнення і розвитку суперечностей становлення нової економіки в Україні. Виявлено форми їх прояву – структурні, соціальні і технологічні. Визначено, що розв'язання даних суперечностей можливе лише з боку державної ініціативи, яка повинна бути спрямована на створення умов для здійснення інтелектуально-технологічної революції в масштабах країни.

The theoretical aspects of origin and development contradictions of becoming a new economy in Ukraine are investigated in the article. The forms of their display are found - structural, social and technological. Certainly, that decision of these contradictions is only possibly from the side of state initiative. State initiative must be directed on conditioning for realization of intellectually technological revolution in the scales of country.

Ключові слова: нова економіка, структурні суперечності, соціальні суперечності, технологічні суперечності.

Вступ

В даний час очевидний перехід економіки до нового етапу свого розвитку, в основі якого (як демонструє реальність) знаходяться інтелектуальний капітал і інноваційна праця, нематеріальна сфера перетворюється на пріоритетний фактор, робиться ставка на людський потенціал і організаційно-управлінські технології. Сучасні суспільства взяли курс на формування своїх економік і соціальної сфери з орієнтацією на знання, і парадигма «суспільства і економіки знань», як очевидно, набуває універсального характеру.

У зв'язку з цим в Україні виникає необхідність розробки власних стратегічних концепцій, які допоможуть закласти основи подальшого розвитку і виходу країни із кризи. Представляє також інтерес для України досвід розвинених країн, а також напрацювання зарубіжних учених про особливості та інструменти формування нової економіки. При цьому необхідне комплексне осмислення й розуміння різних форм прояву суперечностей формування нової економіки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам нової економіки приділяють увагу такі західні науковці, як Ф.Махлуп, П.Друкер, М.Порат, Х.Клодт [1]. В їх роботах розкриті такі питання, як виділення ознак і характерних рис суспільства нового типу, визначення самого терміну «нова економіка», вивчення базових категорій: «інформація», «знання», «технологія» і закономірностей їх розвитку, відбувається усвідомлення збільшення ролі науки і безпрецедентних технологічних зрушень.

Інші учені, перш за все, Д.Белл [2], Дж.Гелбрейт, К.Томіаґи, розглядають нову економіку, що формується, переважно як постіндустріальну, що пов'язано з усвідомленням обмеженості розвитку індустріального сектора економіки, скороченням запасів природних ресурсів, зростанням частки зайнятих в секторах послуг, прискоренням темпів розвитку науки і техніки, появою нових інформаційних технологій.

Незначна кількість робіт, до яких можна віднести статті В.Геєця [3], В.Білоцерківця [4], Л.Федулової [5], Н.Гончарової [6], спрямована на пошук шляхів розвитку основ нової економіки в Україні.

На сучасному етапі розвитку нова економіка розглядається як одна з найважливіших потенційних умов успішного розвитку вітчизняних підприємств і підвищення їх ефективності. Але проблемам суперечностей, що виникають в процесі формування нової економіки, до цього часу не приділяється належна увага.

Постановка завдання

Метою статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів виникнення і розвитку форм прояву суперечностей, що виникають в процесі становлення нової економіки.

Основні результати дослідження

Сучасний етап формування нового економічного середовища у світі і в Україні зокрема можна охарактеризувати як період становлення нової економіки. Для цього своєрідного періоду розвитку характерне поєднання максимальної невизначеності майбутніх станів, з одного боку, і високої динаміки розвитку, з іншого. Іншою характерною рисою етапу становлення є поєднання тенденцій до оновлення або знищення старих структур (інститутів, відносин, агентів) і одночасного формування нових.

Для розвинених країн нова економіка стала засобом подолання системної кризи індустріальної економічної моделі [7], яка привела до скорочення первинного сектора економіки і створення передумов для розвитку четвертинного, такого, що включає галузі, засновані на виробництві і споживанні знань. Для України ж нова економіка є метою, яку прагнуть досягти, і в цьому є велика різниця.

Структура економіки, що історично склалася в нашій країні і структура нової економіки є протилежними по суті, що приводить до виникнення групи структурних суперечностей. Хотілося б відзначити, що через подолання структурних суперечностей відбувалося формування нової економіки у всіх розвинених країнах.

Багато сучасних проблем української економіки йдуть корінням в радянське минуле. На рубежі 70-80 років Україна мала ті ж самі стартові умови що і більшість країн: потужну індустріальну економіку, з ухилом у бік крупних промислових підприємств, екстенсивний характер економічного зростання, високу частку сировини і енергоносіїв в структурі витрат. Але, на жаль, через свою закритість і самодостатність, індустріальна економіка Союзу не була залучена в світову сировинну кризу 70-80-х років, яка стала свого роду каталізатором, що допоміг новій економіці, яка почала зароджуватися, стати пріоритетною в розвитку. В результаті подолання даної системної кризи, західні країни досягли декількох найважливіших результатів: істотно змінили як структуру виробництва, так і структуру споживання своєї економіки (в основу нової економіки лягли ресурсо- і енергозберігаючі технології, галузі виробництва знань, значно скоротився первинний сектор, підвищилася потреба в товарах, що володіють унікальними споживчими властивостями); подолали залежність від країн периферії (розвиток глобальних фінансових, товарних і технологічних ринків, скороченні імпорту з країн «третього світу»); зберегли і підсилили своє лідерство в традиційних індустріальних галузях економіки, а також одержали сильні переваги в розвитку нової економіки.

Таким чином, механізм дії світової сировинної кризи виявився для України абсолютно протилежним: вона стала найбільшим експортером на світовому ринку виробів металургійної продукції та зернових культур, а традиційні галузі багато в чому залишилися інерційними і для них зараз важко знайти стимули для підвищення ефективності роботи. Пік виробництва продукції чорної металургії на території колишнього СРСР прийшовся на 1988-1989 роки, і саме в 1989 році українськими підприємствами було вироблено 57 млн. т сталі [8].

У СРСР не склалися ті початкові передумови, що спровокували системну кризу на Заході. Навпаки, пріоритетним напрямом розвитку було вибрано посилення індустріального масового сектора економіки, зосередження наукових розробок в області воєнно-промислового комплексу. Об'єктивні передумови і можливості розвитку в СРСР інтелектуального суспільства залишилися на рубежі 70-х років, але цими можливостями країна не скористалася. Основи відставання України за ступенем розвитку постіндустріальної економіки були закладені в 1970-х роках, зараз відставання нашої країни складає мінімум 20-30 років і, на жаль, цей часовий розрив не скорочується.

Структурні суперечності полягають в неможливості для України розвитку системної кризи індустріального виробництва в поточних умовах, а тому вважається за неможливе і становлення інтелектуального суспільства через подолання системної кризи першого типу.

Друга форма прояву суперечностей становлення нової економіки в Україні – це соціальні суперечності між економічними і існуючими соціальними структурами. Ці суперечності пов'язані з впливом людського чинника на розвиток економічних процесів і зворотною дією серйозних змін в економічній системі на соціальні процеси, які у своїй основі містять суперечність між об'єктивною необхідністю створення умов для всебічного розвитку всіх членів суспільства і можливістю реального здійснення цього в

кожен момент часу.

Основою виникнення соціальних суперечностей в умовах нової економіки є посилення ролі фактору інтелектуальний капітал. Висока динаміка розвитку нематеріальних факторів, їх нерівномірність, стрибкоподібний розвиток йде врозріз з розвитком людського чинника. Для інтелектуальних продуктів є цілком природним те, що вони швидко застарівають і замінюються новими, людина не може так швидко змінюватися. У періоди ж рівномірного, прогнозованого розвитку людина пристосовується до нових умов і починає використовувати їх переваги. Тому тут можна говорити, що нові технології націлені на зміну ролі людини, якості її життя, можливостей, здоров'я і добробуту. Період вирівнювання ступеня розвитку соціальних, технологічних і економічних структур може зайняти тривалий час, і цей період адаптації є найбільш складним для людини, оскільки саме швидкість розвитку соціальних структур зазвичай не встигає за технологічними перетвореннями. Проте технологічні цикли, пов'язані з появою і розвитком принципово нових інтелектуальних продуктів, мають тенденцію до скорочення свого періоду. Це приводить до того, що все більша кількість людей живе в період зміни однієї технологічної хвилі іншою, тобто в період руйнування старої системи і появи нових цінностей. Більш того, якщо раніше технологічні революції могли відбуватися тисячоліттями, то в останньому сторіччі ми спостерігаємо найбільше прискорення технічного прогресу, а значить, що сучасні люди вимушені кілька разів за своє життя пристосовуватися до нових умов.

Для більшої частини людей, які не володіють винятковими навиками, існує вельми неоднозначна перспектива в плані роботи в новій економіці: їм доводиться працювати в менш сприятливих умовах, вони при необхідності можуть бути звільнені, в першу чергу. Необхідність якісного розвитку своїх навиків – розвитку виняткових здібностей, які особливо цінні в новій економіці, примушує людину вчитися і працювати вузько спеціалізовано, що ще більш скорочує можливості в легкій і швидкій зміні місця роботи і своєї професії [9].

Все це приводить зрештою до виникнення соціальних суперечностей, що виражаються в самих різних формах: стрімкому застаріванні професійних навиків і необхідності постійного навчання або зміни професії, скороченні оплати праці і появи техноеліт, скороченні рівня захищеності і підвищенні конкуренції між працівниками, зникненні меж між робочим і неробочим часом. В центрі сучасної економіки людина замінюється інтелектуальним фактором і зберігає свою підлеглість капіталу, інтелектуальний фактор виявляється більш пристосованим до сучасних умов. Інтелектуальні продукти стають основою соціальної поляризації, загострення проблеми бідності виглядає закономірним наслідком становлення нового суспільства і відображає розшарування суспільства на «інтелектуальну еліту» і нижчий клас, який не має можливості брати участь в сучасному наукоємкому виробництві.

Складність соціальних суперечностей в тому, що людина здатна пристосуватися до будь-яких умов, хоча завжди бажає отримати більш кращі, вона досягає не абсолютного максимуму задоволення своїх потреб, а відносного, відповідного поточному горизонту потреб. Це означає, що соціальні суперечності традиційної економіки можуть достатньо ефективно вирішуватися в рамках існуючої економіки, тобто в системі рівноваги, що склалася. Але як тільки в цій рівноважній системі з'являються нові змінні (причому як внутрішні, так і зовнішні), що здійснюють серйозний вплив на економічну систему, то стала збалансована і відлагоджена система може почати швидко змінюватися. У сучасному розумінні таким дестабілізуючим чинником виступає розвиток нової економіки в світі.

Нарешті, третю форму суперечностей утворюють технологічні суперечності. З одного боку, необхідною умовою становлення нової економіки є подолання технологічного відставання, наслідком якого є попередня історія розвитку країни і розвиток сучасних технологій. З іншого боку, технологічне відставання може бути подолане тільки в результаті розвитку нової економіки, побудованої на абсолютно інших пріоритетах. Необхідною умовою розвитку нової економіки в Україні є подолання технологічної багатокладності і технологічного відставання нашої економіки, необхідність опори на розвинені виробничі сили.

Відмітною особливістю України є співіснування декількох технологічних укладів (ТУ). Зараз Україна представляє собою країну з пануючим третім і четвертим ТУ. Випуск продукції важкого машинобудування та хімії в Україні, що складають основу 4-го ТУ, з 2000 р. був нижчим за рівень 1995 р., причому важких машин випускалося менше 50% базового рівня [10]. Така ситуація має кілька негативних наслідків. По-перше, всередині технологічних сукупностей машинобудування в переважній більшості країн зародилися ядра 5-го ТУ, тобто можна говорити, що в Україні внаслідок спаду виробництва машинобудування знизився загальний рівень інноваційного потенціалу економіки. По-друге, знову ж таки в країнах, що перейшли на інноваційний тип розвитку, галузі машинобудування за період свого домінування дозволили накопичити значні фінансові ресурси для здійснення подальших технологічних зрушень, чого не відбулося в Україні.

За даними Державної митної служби України, в Україну в 2000 р. було імпортовано техніки на 141,8 млн дол. США, в 2001 р. – 216 млн дол. США, 2002 р. – 297,4 млн дол. США, 2003 р. – 365,2 млн дол. США, 2004 р. – 459,9 млн дол. США, 2005 р. – 597,6 млн дол. США, 2006 р. – 860 млн дол. США, 2007 р. – 1 млрд 285 млн дол. США, в 2008 р. – на 2,5 млрд дол. США. Таким чином, імпорт техніки в 2008 році порівняно з 2000 р. збільшився в 17,6 рази [11].

Становлення п'ятого ТУ в СРСР почалося практично одночасно з іншими країнами – на рубежі 70-х років, проте розвиток складових його виробництв відбувався при розширеному відтворенні четвертого і третього ТУ, і був орієнтований в основному на потреби військово-промислового комплексу. Зміна одного ТУ іншим повинна викликати серйозні структурні зміни в економіці країни, перерозподіл ресурсів з відтворювальних контурів старого ТУ в розширення нового, проте в директивно керованій економіці Союзу подібного не відбувалося, велика частина ресурсів виявлялася зв'язаною в контурах третього і четвертого технологічних устроїв, що розширюються і стримують розвиток п'ятого ТУ. Таким чином, в даний час наша економіка демонструє такі ж показники технологічної оснащеності як на рубежі 70–80-х років, а темпи зростання виробництва української продукції набагато нижчі за ті, які повинно мати виробництво високотехнологічних інноваційних товарів.

Питома вага підприємств, що займаються інноваціями в загальній кількості промислових підприємств стрімко скорочується: з 18 % у 2000 році до 12,8 % у 2009 році [11]. Падіння інноваційної активності в Україні спричинено, з одного боку, браком у підприємств (організацій) власних коштів, з іншого – великою вартістю кредитних ресурсів. Хронічний дефіцит фінансування як на рівні суб'єктів господарювання, так і на рівні держави призвів до ланцюгової реакції скорочення чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, кількості новостворених технологій, падіння технічного розвитку рівня економіки в цілому.

Природно держава повинна і працює за принципом виключення – все, що не потрапляє поки в зону інтересів бізнесу, повинно знаходитися в зоні відповідальності держави. При появі зацікавленості у підприємств в певній технології, роль держави в підтримці цих напрямів скорочується. Це характерно для нової економіки, саме її розвиток приводить до домінування фактору інтелектуальний капітал в економічній системі, використання і відтворення знань стає економічно вигідним, все більша кількість підприємств переходить до постіндустріальної моделі розвитку. У цій ситуації допомога і підтримка держави потрібна вже іншим підприємствам, що працюють «на один крок позаду» і «на крок попереду». Важливим моментом в цій стратегії розвитку є вибір ТУ, на який в даний момент часу робиться ставка, вибір того, що є пріоритетнішим. Одночасний розвиток і підтримка декілька ТУ неможлива за цілком об'єктивними причинами – на це не вистачить грошей, часу і заряду енергії (підприємницької, управлінської, ентузіазму працівників).

Доводиться констатувати, що в даний час Україна знаходиться в петлі технологічних суперечностей. З одного боку, необхідною умовою становлення нової економіки є подолання технологічного відставання, наслідком якого є попередня історія розвитку країни. З іншого боку, технологічне відставання може бути подолане тільки в результаті розвитку нової економіки, побудованої на абсолютно інших пріоритетах. Розвивати п'ятий ТУ, а саме з розвитком п'ятого ТУ в економіці і заміщенням ним четвертого ТУ пов'язують становлення нової постіндустріальної економіки, зараз неможливо. Для розвитку в економіці п'ятого ТУ необхідна, перш за все, опора на розвинені виробничі сили попереднього ТУ. Якщо цього немає, то перерозподіл засобів із старих галузей у форсування розвитку нових може обернутися тільки ще більшими втратами і підірве економіку країни.

Подібний технологічний стрибок вдавалося зробити дуже малій кількості країн, але багато хто з них заплатив вельми дорого – економіка цих країн перетворилася на велику високотехнологічну фабрику для мега ТНК. Більшість країн виявилися технологічними лідерами, але втратили економічну самостійність, виявилися підпорядкованими «світовий суперекономічній експлуатації» [12].

Основною загрозою в даний час для національної безпеки є загроза втрати виробничого потенціалу із-за високого зносу основних фондів, загроза незалежності України на стратегічно важливих напрямках НТП, низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів і виробників. Ігнорування технологічних погроз відставання України не тільки робить неможливим розвиток нової економіки в Україні в майбутньому, але і є причиною зниження національної економічної безпеки вже зараз. Дестабілізуючий вплив науково-інформаційних чинників на економічну безпеку тільки зростатиме, в цій ситуації перехід економіки на інноваційний шлях розвитку, що вимагає нового підходу до оцінки ролі і місця науки в суспільному прогресі, є єдино можливим.

Ще більш посилює ситуацію тенденція розвитку в США і інших країнах світу умов для переходу до шостого ТУ, основу якого складатимуть біотехнології (генна інженерія, сучасна медицина), космічні технології, системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі і інтегровані високошвидкісні транспортні системи. Подальший розвиток отримають гнучка автоматизація виробництва, виробництво конструкційних матеріалів із задалегідь заданими властивостями, ядерна енергетика; зростання споживання природного газу буде доповнено розширенням сфери використання водню як екологічно чистого енергоносія. Одним словом цей період можна назвати часом нових мікро і макро технологій. Історичним періодом початку широкого розповсюдження шостого ТУ очікується 2020 рік, проте, враховуючи тенденції розвитку науки і технологій, що прискорюється, в світі, можна чекати, що при появі принципово нових технологій цей період може наступити і швидше.

Виходить, що економіка України в цілому орієнтована на розвиток двох принципово різних економічних систем: перша з яких, що існує, а друга нова, що тільки формується, причому їх розвиток

відбувається за рахунок одних і тих же обмежених ресурсів. У співіснуванні цих двох сторін простежується сутність структурних, соціальних і технологічних суперечностей формування нової економіки в Україні.

Головна роль у створенні основи для вирішення існуючих і знов виникаючих суперечностей повинна належати державі. Держава володіє необхідними політичними інструментами вирішення вказаних суперечностей і достатнім запасом економічних ресурсів. Домінантним напрямом стратегічного курсу розвитку нашої держави має стати реалізація державної політики, спрямованої на запровадження нової економіки, утвердження України як високотехнологічної держави.

Виступаючи основою у розв'язанні суперечностей, державна ініціатива повинна бути направлена на створення умов для здійснення інтелектуально-технологічної революції в масштабах країни. В основу революційних змін потрібно покласти здійснення грандіозного високотехнологічного проекту на національному рівні, що підтримується і розвивається державою.

Основні кроки державної політики в області розвитку нової економіки повинні бути зосереджені на створенні основи перерозподілу ресурсів між традиційною і новою економікою на основі інтелектуальної платформи, що стане інструментом для здійснення спільних зусиль держави, бізнесу і науки у напрямі визначення напрямів формування нової економіки в Україні.

Висновок

Протилежність структури економіки, що історично склалася в нашій країні і структури нової економіки, що формується, приводить до виникнення групи структурних суперечностей. Структурні суперечності полягають в неможливості для України розвитку системного індустріального виробництва в поточних умовах, а тому вважається за неможливе і становлення нової економіки через подолання системної кризи першого типу. Соціальні суперечності пов'язані з впливом людського чинника на розвиток економічних процесів і зворотній дії змін в економічній системі на соціальні процеси. В своїй основі вони містять суперечність між об'єктивною необхідністю створення умов для всебічного розвитку всіх членів суспільства і можливістю реального здійснення цього в кожен момент часу. Суть технологічних суперечностей для України полягає в тому, що, з одного боку, необхідною умовою становлення нової економіки є подолання технологічного відставання, наслідком якого є попередня історія розвитку країни. З іншого боку, технологічне відставання може бути вирішене лише в результаті розвитку нової економіки, побудованої на абсолютно іншій основі. Необхідною умовою розвитку нової економіки є подолання технологічної багатокладності і технологічного відставання української економіки, що можливо досягти завдяки перерозподілу ресурсів між традиційною і новою економікою з ініціативи держави на основі створення нею інтелектуальної платформи.

Шляхи розв'язання означених суперечностей можуть носити як конструктивний характер (прогресивний розвиток), так і деструктивний (регресивний розвиток), що і визначає подальше поле досліджень.

Література

1. Нова економіка: форми вияву, причини і наслідки / [Хенінг Клодт, Клаудія М. Бух, Бйорн Хрістенсен та ін.] – К. : Таксон, 2006. – 304 с.
2. Bell D. The coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. – N.Y., 1973.
3. Гець В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Гець // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 4–14.
4. Білоцерківець В. В. Економіка і нова економіка: критерії розмежування / В. В. Білоцерківець // Економічна теорія. – 2005. – № 1. – С. 17–24.
5. Федулова Л. І. Концептуальні засади економіки знань / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2008. – № 2. – С. 37–59.
6. Гончарова Н. П. Инновационная парадигма формирования «новой экономики» / Н. П. Гончарова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 4–12.
7. Иноземцев В. Л. К истории становления постиндустриальной хозяйственной системы (1973–2000). Статья первая / В. Л. Иноземцев // Свободная мысль. – 1999. – № 7. – С. 2–27.
8. Адно Ю. Л. Черная металлургия на рубеже столетий / Ю. Л. Адно // Новости черной металлургии за рубежом. – 1995. – № 3. – С. 134–140.
9. Доклад ООН о человеческом развитии за 1999 год. Human Development Report. 1999 [Электронные данные]. – New York, Oxford : Oxford University Press, 1999. – Режим доступа : <http://hdr.undp.org/reports/global/1999/en/>
10. Савченко К. В. Аналіз технологічної структури економіки України в контексті забезпечення економічної безпеки держави / К. В. Савченко // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 4. – С. 171–178.
11. Статистична інформація. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
12. Осипов Ю. М. Переворот в экономике и науке / Ю. М. Осипов // Экономическая терия на пороге

Надійшла 17.02.2011

УДК 338:48 : 725.515 : 711.455

Ю. Ю. МИГАЛИНА
Мукачівський державний університет

САНАТОРНО-КУРОРТНЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ СЕГМЕНТ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

У роботі відмічено, що віднесення санаторно-курортної галузі до однієї з профілюючих в Закарпатській області створює передумови для розвитку лікувального туризму. Аналіз основних країн-постачальників туристів, які відвідали регіон з метою оздоровлення, дозволив визначити основні заходи, які сприятимуть покращенню функціонування місцевих санаторно-курортних закладів та збільшенню обсягів залучених іноземних споживачів до лікувального туризму.

The article noted that the health resort industry is one of the profile in the Transcarpathian region. This creates prerequisites for development now popular medical abroad. The main suppliers of the country tourists visiting the region to recovery. The main measures to improve the functioning of local spa facilities and attracting foreign consumers to medical tourism.

Ключові слова: санаторно-курортна галузь, лікувальний туризм, ринковий сегмент іноземних споживачів.

Постановка проблеми. Лікувальний (санаторно-курортний) туризм є надзвичайно прибутковою складовою туристичної галузі. В окремих туристично розвинених країнах рекреаційна діяльність навіть розглядається як окрема галузь економіки. Саме тому на світовому ринку туристичних послуг відбувається зростання кількості санаторно-курортних закладів з високим рівнем обслуговування та широким спектром послуг, а також спостерігаємо підвищений інтерес до його розвитку як з боку владних структур, так і приватних підприємців, що працюють в даному сегменті туристичного ринку. Як наслідок, значною є частка лікувального туризму в формуванні зовнішніх та внутрішніх туристичних потоків, а також у структурі грошових надходжень регіону.

Закарпатська область надзвичайно сприятлива для розвитку практично всіх видів туризму. Проте забезпечення регіону природно-рекреаційними ресурсами при належному підході та державній підтримці може перетворити область на потужний та відомий курорт не тільки в межах країни, а й далеко за її межами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практика функціонування вітчизняних підприємств у сфері лікувального туризму показала, що проблемам розвитку санаторно-курортної сфери країни в цілому та Закарпатської області зокрема не приділено достатньої уваги. Дослідження щодо вивчення та аналізу природно-рекреаційного потенціалу Закарпаття були здійснені Ємцем Г.С., Євдокименком В.К., Мацолою В.І., Мироненко М.М. та ін. Проте, на нашу думку, в працях відмічених науковців недостатньо уваги приділено виявленню складових ефективності функціонування санаторно-курортних закладів, а також оцінці впливу їх діяльності на розвиток лікувального туризму з позиції перспектив розвитку галузі в умовах формування ринку міжнародних туристичних послуг.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей функціонування санаторно-курортної галузі Закарпатської області та розробці рекомендацій щодо її подальшого успішного функціонування шляхом залучення іноземних споживачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка лікувального туризму полягає в тому, що в цій сфері серед усіх інших видів туристичного обслуговування переважає попит на медичні послуги. Надання медичних послуг базується на використанні природних ресурсів (рекреаційних, бальнеологічних, кліматичних та ін.). Тому традиційно розрізняють: оздоровчо-пізнавальний туризм (поєднання цілей оздоровлення і пізнання) та курортно-лікувальний (включає пересування людей, зумовлене потребою поліпшити стан здоров'я).

Для успішного розвитку лікувального туризму необхідна наявність як природних ресурсів, так і відповідної сучасної матеріально-технічної бази (закладів оздоровлення, відпочинку, санаторіїв, курортних закладів), а також потужна рекламна кампанія як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках.

Курортно-лікувальний туризм вважають одним із найстаріших видів туризму, який розвинутий у країнах з найвигіднішим географічним розташуванням та сприятливими кліматичними умовами, що мають бальнеологічні та кліматичні літні й зимові курорти (в Україні, Росії, Італії, Франції, ФРН, Чехії, Словаччині, Австрії, Швейцарії, Болгарії, Угорщині, Румунії тощо) [1, с. 52]. Розвиток курортно-лікувального туризму зумовлює появу великих і малих туристичних центрів і навіть цілих туристичних комплексів.

Лікувальний туризм має ряд своїх особливостей, які впливають на його успішне функціонування:

– багатофункціональність сучасних курортів сприяє зростанню їх популярності;

– тривалий курс лікування (в середньому 5-7 днів). Передбачається, що відпочиваючий (або група відпочиваючих) потребуватиме ряд додаткових послуг: розважальних, екскурсійних, харчування та ін. Це дозволить збільшити об'єми надходжень від їх надання;